

Penn Dinsel Obsesyonlar Envanteri'nin Türkçe Formunun Psikometrik Özelliklerinin Değerlendirilmesi

Müjgan İNÖZÜ¹, Emrah KESER², Ayşe Nuray KARANCI³

ÖZET

Amaç: Penn Dinsel Obsesyonlar Envanteri (PDOE), Obsesif Kompulsif Bozukluğun (OKB) bir semptom boyutu olan dinsel obsesyonları değerlendirmek amacıyla Abramowitz ve arkadaşları (2002) tarafından geliştirilmiş bir öz bildirim ölçeğidir. Bu çalışmanın amacı, PDOE'nin Türkçe formunun psikometrik özelliklerinin üniversite öğrencileri örnekleminde incelenmesidir.

Yöntem: Araştırmanın örneklemini 18-25 yaş aralığında olan 444 üniversite öğrencisinden oluşmuştur. Çalışmaya katılan katılımcılardan, Beck Depresyon Envanteri, Beck Anksiyete Ölçeği, Clark-Beck Obsesif-Kompulsif Envanteri ve Penn State Endişe Envanteri'nden oluşan bir ölçek setini doldurmaları istenmiştir. PDOE'nin Türkçe versiyonunun test-tekrar test güvenilirliğinin değerlendirilmesi için ilk uygulamadan 4 hafta sonra ikinci bir uygulama yapılmıştır.

Bulgular: Uygulanan açımlayıcı ve doğrulayıcı faktör analizleri, ölçeğin orijinal formu ile tutarlı olarak, 2 faktörlü yapıyı desteklemiş ancak faktörleri oluşturan madde dağılımında kültürümüze özgü bazı farklılıkların bulunduğuna işaret etmiştir. Yapı geçerliğine ek olarak, birleşen, ayırıcı ve yordama geçerliğini değerlendirmek için yapılan analizler, ölçeğin Türkçe formunun tatminkâr geçerlik değerlerine sahip olduğunu göstermiştir. Ayrıca, ölçeğin iç tutarlılık katsayıları, toplam madde korelasyonları ve test tekrar test güvenilirliği değerleri de ölçeğin Türkçe formunun orijinal versiyonla kıyaslanabilir psikometrik özelliklere sahip olduğunu desteklemiştir.

Sonuç: Bu çalışma, PDOE'nin Türkçe formunun geçerli ve güvenilir bir ölçüm aracı olduğunu göstermiştir.

Anahtar Sözcükler: Obsesyonlar, obsesif kompulsif bozukluk, geçerlilik, güvenilirlik

SUMMARY

The Examination of the Psychometric Properties of the Turkish Form of Penn Inventory of Scrupulosity

Objective: The Penn Inventory of Scrupulosity (PIOS) was developed by Abramowitz and his colleagues (2002) to evaluate the severity of scrupulosity symptoms as a dimension of Obsessive Compulsive Disorder (OCD). The aim of the present study was to adapt the PIOS into the Turkish and evaluate its psychometric properties in a university student sample.

Method: The sample of the present study was composed of 444 undergraduate university students whose age ranged between 18-25 years old. All participants were asked to complete a battery of self-report measures including the PIOS, Beck Depression inventory, Beck Anxiety Inventory, Clark-Beck Obsessive Compulsive Inventory and Penn State Worry Inventory. Following a period of approximately 4 weeks a subsample of the participants were asked to complete the questionnaires for the second time.

Results: Consistent with the findings of the original study (Abramowitz et al., 2002), explanatory and confirmatory factor analyses supported the two-dimensional structure of the Turkish version of the PIOS. However, distribution of the items on the two factors showed some cultural differences that might be specific to our culture. The results revealed acceptable test-retest and internal consistency coefficients, and also good construct, convergent, discriminant, and criterion validity information for the Turkish version of the PIOS, which can be utilized in the Turkish culture in order to evaluate individual differences in terms of scrupulosity symptoms.

Conclusion: The results of the present study indicated a good reliability and validity information for the Turkish version of the PIOS, supporting the cross-cultural nature of the scale.

Keywords: Obsessions, obsessive compulsive disorder, validity, reliability

Geliş Tarihi: 06.10.2015 - **Kabul Tarihi:** 05.04.2016

¹Psik. Doç., ²Psik., Psikoloji Bl., Hacettepe Üniv. ³Prof., Psikoloji Bl., Orta Doğu Teknik Üniv. Ankara.

Psik. Müjgan İnözü, e-posta: mujganinozu@hacettepe.edu.tr

doi: 10.5080/u14879

GİRİŞ

Obsesif-Kompulsif Bozukluk (OKB), kişinin zihninde istem dışı olarak birden bire beliren ve bireyde belirgin sıkıntı yaratan yineleyici düşünce, imge veya dürtülerden oluşan obsesyonlar ve bu obsesyonların ortaya çıkardığı kaygıyı azaltmaya yönelik olarak sergilenen tekrarlayıcı davranışlar veya zihinsel eylemlerden oluşan kompulsiyonlar ile karakterize olan bir bozukluktur (American Psychiatric Association 2013). Araştırmalar, OKB'nin heterojen bir belirti profili olduğuna, obsesyonların içeriğinin kirlenme/bulaşma, cinsellik, ahlak, din, şüphe, zarar verme, saldırganlık, saldırıya maruz kalma, simetri gibi temalardan oluşabildiğine işaret etmektedir (Greenberg ve Huppert 2010, McKay ve ark. 2004).

OKB'nin bir semptom türünü oluşturan dinsel obsesyonlar (scrupulosity) kişinin günahları için tövbe edip etmediği, kendini tümüyle günahlarından arındırıp arındırmadığı, doğru duayı okuyup okumadığı, Tanrı'ya bütünüyle inanıp inanmadığı gibi inancı ile ilgili önemli konulardaki yoğun şüpheleri içermektedir. Bu obsesyonlar ayrıca ibadet sırasında günahkâr düşüncelerin, Allah'a karşı küfürlü sözcüklerin, kutsal figürlere ilişkin cinsel içerikli düşünce ya da imgelerin, istem-dışı olarak birdenbire zihinde belirmesi şeklinde de yaşanabilir. Dinsel obsesyonu olanlar bu obsesyonların ortaya çıkardığı sıkıntıyı azaltmak için sürekli dua etmek, bazı dini sözleri belli sayılarda tekrarlamak, günahları için sürekli tövbe etmek, din görevlilerinden bir günah işlemediklerine dair güvence aramak gibi tekrarlayıcı ve törensel kompulsiyonlar sergileyebilirler. Ayrıca, ahlaki kuralları çiğnemek, dini kurallara harfiyen uymak, yeterince inançlı olmak gibi konularda aşırı hassasiyet ve katı bir tutumları da olabilir (Abramowitz 2008, Abramowitz ve Jacoby 2014). Bu kişiler, dinsel ve ahlaki konulardaki yoğun şüphe ve endişeleri ya da inançlarına aykırı bir şey yapmış olmakla ilgili istem-dışı düşünce, imge ya da dürtülerin yaratmış olduğu yoğun kaygı ve suçluluk duyguları nedeniyle inançlarını gereğince yaşayamamaktan yakınır (Abramowitz ve ark. 2004, Tek ve Ulug 2001).

Dinsel obsesyonlar, OKB'de oldukça yaygın görülen semptom içeriğini oluşturmaktadır. Batılı kültürlerde yapılan bazı çalışmalarda OKB tanısı olan kişilerin % 10 ile % 33'ünde dinsel içerikli obsesyonlar görüldüğü belirtilmiştir (Eisen ve ark. 1999, Mataix-Cols ve ark. 2002). Ancak kültürel değerlerin etkisi ile bu oranın farklı kültürlerde değişebileceği belirtilmektedir (Beşiroğlu ve ark. 2014; Mahgoub ve Abdel-Hafeiz 1991, Okasha ve ark. 1994). Dinsel obsesyonlardan yakınan hastalarda, diğer OKB semptomlarından yakınan hastalara göre içgörünün daha düşük olduğu, daha fazla algısal bozulma (perceptual distortion) olduğu ve daha fazla büyüsel düşünce tarzı (magical thinking) gözlemlendiği belirtilmiştir (Tolin ve ark. 2001). Benzer şekilde, Nelson ve arkadaşları (2006), dinsel obsesyonların, istem dışı düşüncelerin kontrol edilmesine aşırı önem verme, mükemmeliyetçilik ve aşırı sorumluluk

gibi obsesif inançlarla ilişkili olduğunu bulmuşlardır. Buna ek olarak, dinsel obsesyonları olan kişilerin standart OKB tedavilerine karşı daha dirençli oldukları belirtilmektedir (Alonso ve ark. 2001, Eğrilmez ve ark. 1997, Ferrano ve ark. 2006). Ayrıca, dinsel obsesyonlardaki artış ile OKB belirtilerindeki artış arasında pozitif bir ilişki olduğu gösterilmiştir (Inozu ve ark. 2012a, 2012b, Tek ve Ulug 2001).

Dinsel obsesyonlarla ilgili ülkemizde yayınlanmış çalışma sayısının az olması dikkat çekicidir. Özellikle dinsel obsesyonların farklı dini inançları ve farklı kültürleri olan toplumlarda nasıl farklılaştığı konusunda ciddi bir bilgi eksikliği olduğu görülmektedir. Ülkemizin içinde bulunduğu kültürlerarası bir karşılaştırma çalışmasında, Inozu ve arkadaşları (2012a), dinsel obsesyonların Müslüman Türk ve Hristiyan Kanadalı örneklem gruplarında içerik ve sıklık açısından farklılaşabildiğini, günah işleme korkusuna ilişkin obsesyonlarda iki kültür arasında anlamlı bir farklılık bulunmazken, Tanrı korkusu içerikli obsesyonların dindarlık puanı yüksek olan Müslüman grupta Hristiyan katılımcılar ile karşılaştırıldığında anlamlı olarak daha yüksek olduğunu bulmuşlardır. Ayrıca, araştırma bulguları bireylerin dindarlık düzeyi arttıkça dinsel içerikli obsesyonların şiddetinin de arttığına işaret etmiştir. Benzer bir çalışmada Inozu ve arkadaşları (2012b) dindarlık ölçeğinden yüksek puan alan Müslümanlarda bu ölçekten yüksek puan alan Hristiyan katılımcılara göre kompulsif belirti sergileme oranının daha fazla olduğu belirtilmiştir. Beşiroğlu ve arkadaşları (2014) ise, dinsel obsesyonlarla ilişkili bilişsel faktörleri incelemişler ve diğer obsesif inanışların şiddeti arttıkça dinsel obsesyonların şiddetinin de arttığına işaret etmişlerdir. Bu ve buna benzer çalışmaların yapılabilmesi ve dinsel obsesyonların daha iyi anlaşılabilmesi için geçerlik ve güvenilirliği test edilmiş ölçüm araçlarının geliştirilmesinin önemli olduğu belirtilmektedir (Abramowitz ve ark. 2002).

İlgili literatürde dinsel obsesyonları değerlendirmek için yaygın olarak kullanılan, geçerliği ve güvenilirliği farklı örneklemelerde test edilmiş tek ölçüm aracı Penn Dinsel Obsesyonlar Envanteridir (PDOE) (Penn Inventory of Scrupulosity (PIOS), Abramowitz ve ark. 2002). PDOE'nin orijinal versiyonu dinsel obsesyonları değerlendirmek amacıyla üniversite öğrencilerinden oluşan bir örnekleme geliştirilmiştir. Toplamda 19 maddeden oluşan 4'lü likert tip bir öz bildirim ölçeği olan PDOE'nin iki alt ölçekten oluştuğu bulunmuştur. Bunlardan biri Günah İşleme Korkusu (Fear of Sin) diğeri ise Tanrı Korkusudur (Fear of God). Yapılan analizlerde tüm ölçeğin iç tutarlık katsayısı ,93, Tanrı Korkusu alt ölçeğinin ,88, Günah Korkusu alt ölçeğinin ise ,90 olarak hesaplanmıştır. Buna ek olarak ölçeğin ayırt edici (discriminant) ve birleşen (convergent) geçerliklerinin de kabul edilebilir düzeyde olduğu belirtilmiştir (Abramowitz ve ark. 2002). Daha sonra ölçeğin faktör yapısı Olatunji ve arkadaşları (2007) tarafından klinik olmayan farklı bir örnekleme test edilmiştir. Bu çalışmada yapılan analizler sonucu ölçeğin iki faktörlü yapısı

desteklenmiş olmakla birlikte madde sayısı 15'e düşürülmüştür. Revize edilmiş bu ölçeğin geçerlik güvenirlik değerlerinin oldukça yüksek olduğu ve orijinal versiyonla ,99 düzeyinde korelasyon gösterdiği belirtilmiştir. Shapiro ve arkadaşları (2013) ise PDOE'nin 15 maddelik revize edilmiş formunun psikometrik özelliklerini OKB tanısı almış 417 kişiden oluşan bir klinik örnekleme de değerlendirmiştir. Yapılan analizlerde ölçeğin iki faktörlü yapısının doğrulandığı ve geçerlik/güvenirlik değerlerinin kabul edilebilir düzeyde olduğu bulunmuştur. Bir başka çalışmada, Huppert ve Fradkin (2016) ölçeğin 19 maddelik orijinal versiyonunun psikometrik özelliklerini OKB tanısı almış hastalardan toplanan verileri kullanarak değerlendirmişlerdir. Diğer çalışmalarla tutarlı olarak bu çalışmada da, ölçeğin Tanrı Korkusu ve Günah İşleme Korkusu olmak üzere iki faktör yapısının olduğu belirtilmiştir. Ancak madde dağılımı ve sayısı bakımından orijinal ölçekten (Abramowitz ve ark. 2002) bazı farklılaşmalar olduğu belirtilmiştir. Bu çalışmalardan hareketle PDOE'nin hem normal hem de klinik örnekleme de kullanılabilen oldukça güçlü bir ölçüm aracı olduğu belirtilmiştir.

Ölçeğin dilimize adaptasyonu Altın (2009) tarafından yapılmış ve 19 maddelik ilk formundaki iki faktöre dağılan maddeler aynen korunarak geçerlik ve güvenirlik değerleri incelenmiştir. Hedef Dönüştürme Analizi (Target Rotation) kullanılarak Kanada ve Türk örneklemelerinden toplanan veri karşılaştırılmış ve uyum endekslerinin faktörleri oluşturan madde dağılımının iki kültürde büyük örtüşme gösterdiğine işaret ettiği bulunmuştur. Bu nedenle 19 maddelik orijinal formunun Türk örnekleminde aynen korunarak kullanılmasına karar verilmiştir. Ölçeğin kullanıldığı diğer çalışmalarda (Inozu ve ark. 2012a, Beşiroğlu ve ark. 2014) bu çalışmadan elde edilen geçerlik ve güvenirlik değerleri kullanılmıştır. Ancak, ölçeğin psikometrik özelliklerini incelemek üzere yürütülmüş olan çalışmalarda (Huppert ve Fradkin 2016, Shapiro ve ark. 2013) gerek madde sayısında azaltmaya gidilmiş olması gerekse faktörleri oluşturan madde dağılımının farklı çalışmalarda farklılık göstermesi nedeniyle ölçeğin Türkçe formunun psikometrik özelliklerinin tekrar incelenmesi ihtiyacı doğmuştur. Bu ihtiyaç doğrultusunda, bu çalışmada PDOE'nin (Abramowitz ve ark. 2002) Türkçe formunun psikometrik özelliklerinin ileri ve ek analizlerin kullanılarak tekrar incelenmesi amaçlanmıştır. Bu amaç doğrultusunda, PDOE'nin güvenirlik özellikleri iç tutarlılık ve test-tekrar test güvenirlik değerleri aracılığı ile geçerlilik özellikleri ise yapı geçerliği birleşen geçerliği, ayırt edici geçerliği ve yordama geçerliği aracılığı ile değerlendirilmiştir. PDOE'nin psikometrik özelliklerinin ülkemizde incelenmesinin, dinsel obsesyonlar üzerine yürütülmüş çalışmaların gittikçe artmasına rağmen (Pirutinsky ve ark. 2015, Rasmussen ve ark. 2016) ülkemizde hala çalışılmayı ve anlaşılmayı bekleyen bir OKB alanı olması nedeniyle ülkemiz literatürüne; dinsel obsesyonların farklı dini inançlara sahip toplumlarda değerlendirilmesine olanak

verecek olması nedeniyle de uluslararası literatüre önemli katkılar sunacağı düşünülmektedir.

YÖNTEM

Örneklem

Araştırmaya Orta Doğu Teknik Üniversitesi'nin farklı bölümlerinde okuyan 444 üniversite öğrencisi katılmıştır. Katılımcıların 241'i (% 54,3) kadındır. Yaş ortalaması 21,90'dır (S = 0,80).

Veri Toplama Araçları

Beck Depresyon Envanteri (BDE): BDE, depresyonun bilişsel, duygusal ve bedensel belirtilerini değerlendiren 21 maddelik 4'lü likert tipi bir ölçüm aracıdır. Ölçekten alınan yüksek puanlar depresyonun şiddetindeki artışı göstermektedir. Ölçek ilk olarak Beck (1961) tarafından geliştirilmiş, daha sonra Beck ve arkadaşları (1978) tarafından revize edilmiştir. Ölçeğin revize edilmiş formunun Türkçe'ye uyarlanması Hisli (1988, 1989) tarafından gerçekleştirilmiştir. Bu çalışmalarda, ölçeğin Türkçe formunun psikometrik özelliklerinin orijinal form ile karşılaştırılabilir nitelikte olduğu bulunmuştur.

Beck Anksiyete Ölçeği (BAÖ): BAÖ, genel kaygı belirtilerini ölçmek amacıyla geliştirilmiş olan 21 maddelik likert tipi bir envanterdir (Beck ve ark. 1988). Ölçekten alınan yüksek puanlar kaygı belirtilerinde yükselmeye işaret etmektedir. Ölçeğin Türkçe'ye uyarlanması Ulusoy ve arkadaşları (1998) tarafından gerçekleştirilmiştir. Uygulanan geçerlik ve güvenirlik analizleri ölçeğin Türkçe formunun psikometrik özelliklerinin orijinal ölçekle karşılaştırılabilir nitelikte olduğuna işaret etmiştir.

Clark-Beck Obsesif Kompulsif Envanteri (CBOKE): CBOKE, obsesif –kompulsif belirtileri değerlendiren 25 maddelik likert tipi bir öz bildirim envanteridir (Clark ve ark. 2005). Envanter, iki alt ölçekten oluşmaktadır. Obsesyon alt ölçeği obsesyonların sıklığını, sıkıntı verme düzeylerini, kontrol edilebilirliklerini, kişinin sorumluluk algısını, obsesyonlarla ilgili içgörüyü ve kontrol için harcanan çabayı değerlendiren 14 maddeden oluşmaktadır. Kompulsiyon alt ölçeği ise kompulsiyonların sıklığını, belirginliğini, kontrol edilemezlik düzeylerini, sıkıntı verme düzeylerini ve kompulsiyonlarla ilgili kaçınmaları değerlendiren 11 maddeden oluşmaktadır. CBOKE'nin Türkçe formunun geçerlik güvenirlik çalışması Beşiroğlu ve arkadaşları (2007) tarafından yapılmıştır. OKB tanı grubunun oluşturduğu örnekleme yapılan çalışmadan elde edilen geçerlik ve güvenirlik değerleri ölçeğin Türkçe formunun psikometrik özelliklerinin orijinal ölçekle karşılaştırılabilir nitelikte olduğunu göstermiştir.

Penn Dinsel Obsesyonlar Envanteri (PDOE): PDOE, dinsel obsesyon-kompulsiyonları değerlendirmek için geliştirilen likert

tipi 19 maddelik bir öz bildirim ölçeğidir (Abramowitz ve ark. 2002). Envanter, 'Tanrı Korkusu' ve 'Günah İşleme Korkusu' olmak üzere iki alt ölçekten oluşmaktadır. Tanrı Korkusu alt ölçeği Tanrı'dan korkma ve Tanrı tarafından cezalandırılma korkusunu değerlendirirken, Günah İşleme Korkusu alt ölçeği ise dini ya da ahlaki bir günah veya suç işleme korkusunu değerlendirmektedir. Bu alt ölçek, Tanrı'yla ilişkisinin bozulması, kötü bir insan olma, dini gerekliliklere uymama gibi endişeleri içermektedir (Abramowitz 2001). Envanterin birleşen ve ayrışan geçerliliklerinin de tatminkâr düzeyde olduğu belirtilmiştir. Ölçek, dilimize Altın (2009) tarafından çevrilmiştir. Orijinal formunun faktör yapısı ve madde dağılımı korunarak yapılan analizler ölçeğin Türkçe formunun kabul edilebilir psikometrik özelliklere sahip olduğuna işaret etmiştir. Bu çalışma kapsamında ölçeğin Türkçe formunun psikometrik özelliklerinin kültürümüze özgü faktör yapısı ve madde dağılımının yeniden incelenerek daha detaylı olarak değerlendirilmesi amaçlanmıştır.

Penn State Endişe Envanteri (PSEE): Bu ölçek endişeye olan eğilimi ölçmek için geliştirilmiştir. Toplamda 16 maddeden oluşmaktadır (Meyer ve ark. 1990). Hem klinik hem de klinik olmayan örneklerde yürütülen çalışmalar envanterin iç tutarlılık katsayısının, test-tekrar test güvenilirliğinin, birleşen ve ayrıcı geçerliliklerinin yeterli düzeyde olduğuna işaret etmiştir (Brown ve ark. 1992, Davey 1993). Ölçeğin Türkçe'ye uyarlanma çalışması Yılmaz ve arkadaşları (2008) tarafından yapılmıştır. Yapılan analizler sonucu ölçeğin Türkçe formunun geçerlik ve güvenilirlik değerlerinin orijinal formula kıyaslanabilir düzeyde olduğu görülmüştür.

İşlem

Orta Doğu Teknik Üniversitesi'nin ilgili etik kurullardan izin alındıktan sonra yukarıda tanıtılan ölçeklerden oluşan bir ölçek seti çalışmaya katılmak için gönüllü olan öğrencilere uygulanmıştır. Sıra etkisini kontrol etmek amacıyla her ölçek setinde ölçeklerin sırası değiştirilmiştir. Ölçekler sınıf ortamında uygulanmış olup bir kişinin bir ölçek setini doldurması yaklaşık olarak 40-45 dakika sürmüştür. PDOE'nin test-tekrar test güvenilirliğini değerlendirebilmek için ilk uygulamadan 4 hafta sonra örneklerden rastgele seçilen 167 kişiye (% 54,8 Kadın) tekrar uygulama yapılmıştır.

BULGULAR

Geçerlik

Yapı geçerliği. PDOE'nin orijinal versiyonu 19 maddeden ve 2 alt ölçekten oluşmaktadır. Günah İşleme Korkusu alt ölçeğinde 12 madde, Tanrı Korkusu alt ölçeğinde ise 7 madde bulunmaktadır (Abramowitz ve ark. 2002). İlk olarak, PDOE'nin Türkçe formuna orijinal ölçekteki madde sayısı ve dağılımı korunarak AMOS (Analysis of Moment Structures)

programı kullanılarak doğrulayıcı faktör analizi yapılmıştır. Analiz sonuçları, PDOE'nin Türkçe formunun orijinal formula birebir örtüşen madde sayısı ve dağılımını içeren modele ait uyum indekslerinin kabul edilebilir düzeyde olmadığını göstermiştir ($X^2/df = 6,56$, AGFI = 0,73, GFI = 0,78, CFI = 0,87, NFI = 0,85, RMSEA = 1,12, $p < ,001$). Bu sonuçlardan ve dinsel obsesyonların kültürden kültüre değişiklikler göstermesinin beklenir bir durum olmasından hareketle, PDOE'nin Türkçe formunun kendine özgü faktör yapısının yeniden incelenmesine karar verilmiştir. Bu amaç doğrultusunda öncelikle açımlayıcı faktör analizi yapılmış, daha sonra elde edilen faktör yapısının doğrulanması için yapısal eşitlik modelinden (AMOS) yararlanılmıştır.

Açımlayıcı faktör analizi. PDOE'nin yapı geçerliğini incelemek amacıyla açımlayıcı faktör analizi uygulamalarından 'oblimin dönüştürmesi'ne göre temel bileşenler analizi (Principal Component Analysis) yapılmıştır. PDOE kullanılarak toplanmış olan verinin açımlayıcı faktör analizine ne derece uygun olduğunun göstergelerinden biri olan KMO indeksi .96; bir diğer gösterge olan Barlett's Ki-Kare puanı ise 6363,06, $p < ,001$ bulunmuştur. Bu değerler verinin açımlayıcı faktör analizi için mükemmel düzeyde uyum sağladığını göstermektedir. Ölçeğin orijinalindeki iki faktörlü yapı ile tutarlı olarak, özdeğeri (eigenvalues) 1'den büyük olan sadece iki değer olduğu görülmüştür. Bu iki değer yansıttığı iki faktör, toplam varyansın % 63'ünü açıklamıştır. Benzer şekilde scree-plot eğrisi de iki faktörlü yapıyı desteklemiştir.

Yapılan analize göre Tanrı Korkusu alt ölçeğinde 2, 4, 5, 6, 9, 13, 17 ve 19. maddeler yer almıştır. Bu maddeler toplam varyansın % 54'ünü açıklamıştır. Günah İşleme Korkusu alt ölçeğinde ise 1, 3, 7, 8, 11, 12, 14, 16 ve 18. maddeler yer almıştır. Bu maddeler ise toplam varyansın % 8'ini açıklamıştır. Ancak, ölçeğin Türkçe formu, 4., 6., 10. ve 15. maddeler açısından orijinal ölçekten farklı bir madde dağılımı göstermiştir. Ölçeğin orijinal formundan farklı olarak, 4. madde (Günahlarım için tekrar tekrar tövbe etmek zorunda hissediyorum) .86 faktör yüküyle ve 6. madde (Her zaman ahlaki davranmalıyım aksi takdirde cezalandırılıyorum diye endişeleniyorum) .78 faktör yüküyle Günah İşleme Korkusu alt ölçeği yerine Tanrı Korkusu alt ölçeğinde yer almıştır. Ayrıca her iki maddenin Günah İşleme Korkusu alt ölçeği için yüklendikleri faktör .10'dan daha düşük bulunmuştur. Sonuç olarak, hem madde içeriği hem de istatistiksel değerler göz önünde bulundurularak 4. ve 6. maddenin orijinal formdan farklı olarak Tanrı Korkusu alt ölçeğinde yer almasına karar verilmiştir.

PDOE'nin Türkçe uyarlamasının orijinal ölçekten (Abramowitz ve ark. 2002) farklı olan yanlarından biri de 10. ve 15. maddelerin, her iki ölçek için de faktör yüklerinin benzer olmasıdır. Temel bileşenler analizi sonucunda 10. maddenin (Farkında olmadan uygun olmayan bir şekilde davranmış olmaktan korkuyorum) Tanrı Korkusu alt ölçeği için faktör yükünün .44, Günah İşleme Korkusu alt ölçeği için ise .37

TABLO 1. PDOE'nin Faktör Yapısına İlişkin Modellerin Uyum İndeksleri.

	X ²	sd	X ² /sd	p	AGFI	GFI	CFI	NFI	RMSEA
Model 1	990,5	151	4,56	0,00	0,73	0,78	0,87	0,89	0,12
Model 2	1160,5	119	9,75	0,00	0,58	0,68	0,82	0,80	0,14
Model 3	542,1	118	4,59	0,00	0,83	0,87	0,93	0,91	0,09
Model 4	423,9	116	3,65	0,00	0,86	0,90	0,95	0,93	0,07

PDOE: Penn Dinsel Obsesyonlar Envanteri, AGFI: Adjusted Goodness of Fit Index, GFI: Goodness of Fit Index, CFI: Comparative Fit Index, NFI: Normed Fit Index, RMSEA: Root Mean Square Residual.

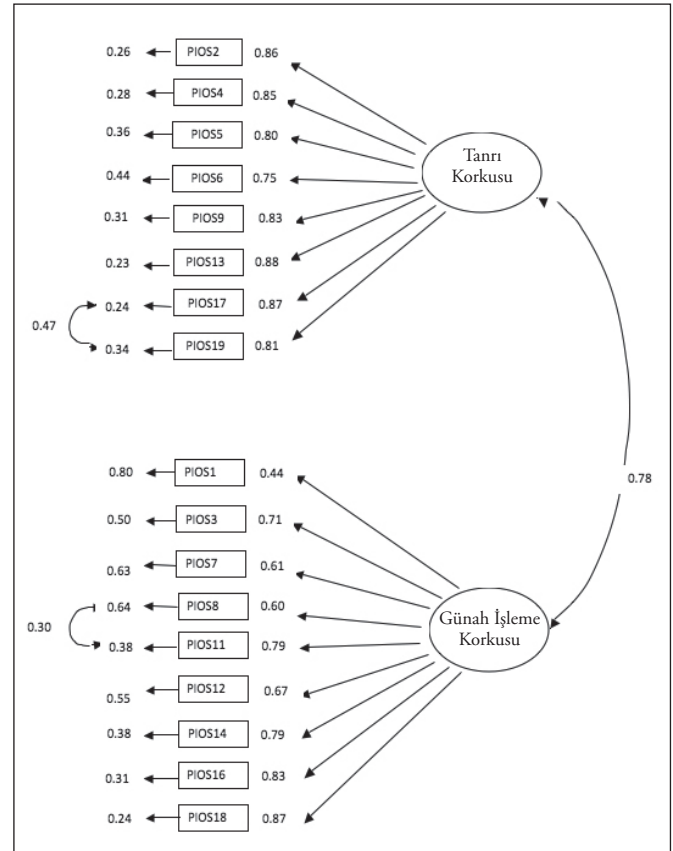
Model 1: 10 ve 15. maddeler atılmadan iki faktörlü yapı için oluşturulan model; Model 2: 10 ve 15. maddeler atıldıktan sonra tek faktörlü yapı için oluşturulan model; Model 3: 10 ve 15. maddeler atıldıktan sonra iki faktörlü yapı için oluşturulan model. Model 4: Model 3'ün üzerinde düzeltmeler yapıldıktan sonra.

olduğu görülmüştür. Benzer şekilde 15. maddenin (Allah ile asla iyi bir bağım olmayacağından ötürü endişeleniyorum) Tanrı Korkusu alt ölçeği için faktör yükünün .47, Günah İşleme Korkusu alt ölçeği için ise .31 olduğu görülmüştür. Bu bulguyla paralel olarak, Olatunji ve arkadaşları (2007), ABD'de üniversite öğrencilerinden oluşan bir örnekleme PDOE'nin faktör yapısını test etmiş, 2., 6., 10. ve 15. maddelerin her iki alt ölçekten de benzer faktör yüklerinin olduğunu belirtmişlerdir. Yazarlar çalışmalarında bu dört maddeyi ölçekten çıkarmaya karar vermişlerdir. İlgili çalışmayla tutarlı olarak, bu çalışmada da her iki faktörden benzer değerler alan 10 ve 15. maddenin, aşağıda bulguları verilen doğrulayıcı faktör analizi sonuçları da dikkate alınarak ölçekten çıkarılmasına karar verilmiştir.

PDOE'nin faktör yapısının doğrulanması. PDOE'nin Türkçe formunu oluşturan madde dağılımının doğrulanması için AMOS (Analysis of Moment Structures) programı kullanılarak doğrulayıcı faktör analizi yapılmıştır. Öncelikle, PDOE'nin Türkçe formu üzerinden yapılan açılımlı faktör analizinin işaret ettiği gibi 4 ve 6. maddeler Tanrı Korkusu alt ölçeğine alınmıştır. Daha sonra 10 ve 15. maddeler ölçekten çıkarılmadan iki faktörlü yapı için doğrulayıcı faktör analizi yapılmıştır. Ardından, 10 ve 15. maddeler çıkarılarak hem tek faktörlü yapı hem de iki faktörlü yapı için ayrı ayrı doğrulayıcı faktör analizleri yapılmıştır. Tablo 1'den de görülebileceği gibi PDOE'nin Türk kültüründeki faktör yapısı ve madde dağılımı için en uygun modelin 10. ve 15. maddelerin atıldığı iki faktörlü yapı olduğu anlaşılmaktadır (Model 3) ($X^2/df = 4,59$, $AGFI = 0,83$, $GFI = 0,87$, $CFI = 0,93$, $NFI = 0,91$, $RMSEA = 0,090$, $p < ,001$). Diğer modellerin model uyum indekslerine bakıldığında ilgili değerlerin kabul edilebilir düzeyde olmadığı görülmektedir. Son olarak model 3 için bazı düzeltmeler yapılmıştır. Yapılan analizler, Tanrı Korkusu alt ölçeğindeki 17. (Allah'ın benden hoşnut olmamasından endişeleniyorum) ve 19. (Düşüncelerimin Allah tarafından kabul edilmez olmasından korkuyorum) maddelerin hataları arasında oluşturulacak kovaryansın model uyum indeksini daha iyi düzeye çekeceğini göstermiştir ($X^2 = 34,01$). Modelin önerdiği bir diğer düzeltme Günah İşleme Korkusu alt ölçeğindeki 8. (Aklıma ahlaksız düşünceler geliyor ve onlardan kurtulamıyorum) ve 11. (Bazı ahlaksız düşüncelerden kaçınmak için çok uğraşmalıyım) maddelerin hataları arasına kovaryans konulmasıdır ($X^2 = 34,01$). Yapılan iki düzeltmenin ardından

PDOE'nin iki faktörlü yapısının doğrulandığı görülmüştür (Model 4) ($X^2/df = 3,65$, $AGFI = 0,86$, $GFI = 0,90$, $CFI = 0,95$, $NFI = 0,93$, $RMSEA = 0,077$, $p < ,001$).

Birleşen ve ayırt edici geçerlikler. PDOE'nin birleşen (convergent) ve ayırt edici (divergent) geçerliklerini değerlendirmek amacıyla değişkenler arasındaki korelasyon katsayıları kullanılmıştır. İlgili korelasyon katsayıları incelendiğinde PDOE'nin toplam puan ve alt ölçeklerinin obsesif kompulsif belirtileri değerlendiren CBOKE ölçeğinin toplam puanı ve alt ölçekleriyle anlamlı düzeyde ilişkili olduğu görülmektedir ($r = ,23$ ile $r = ,43$ arasında değişen korelasyon katsayıları ile, $p < ,001$). Ayrıca Günah İşleme Korkusu alt ölçeğinin depresyon (BDE), kaygı (BAÖ) ve endişe (PSEE) ölçekleriyle sırasıyla ,22, ,33 ve ,29 düzeyinde ilişkili olduğu bulunmuştur. Bu bulgular PDOE'nin birleşen geçerliğini destekler niteliktedir.

ŞEKİL 1. Penn Dinsel Obsesyonlar Envanteri'nin (PDOE) İki Faktörlü Yapısına İlişkin Modelin Standardize Değerleri.

TABLO 2. PDOE ile PSEE, BDE, BKE ve CBOKE Ölçekleri Arasındaki Korelasyon Katsayıları.

	PDOE Toplam	Tanrı korkusu	Günah korkusu	PSEE	BDE	BKE	CBOKE Obs.	CBOKE Toplam	CBOKE Komp.
PDOE Top.		0,94**	0,90**	0,18*	0,23**	0,18**	0,35**	0,36**	0,31**
Tanrı korkusu			0,71**	0,13	0,12*	0,07	0,23**	0,26**	0,25**
Günah işleme korkusu				0,22**	0,33**	0,29**	0,43**	0,42**	0,33**
PSEE					0,45**	0,42**	0,45**	0,45**	0,37**
BDE						0,54**	0,56**	0,58**	0,51**
BKE							0,38**	0,40**	0,36**
CBOKE Top.								0,94**	0,73**
CBOKE Obs.									0,91**
CBOKE Kom.									

*p < .05, **p < .01

PDOE Top: Penn Dinsel Obsesyonlar Envanteri Toplam Puanı; Tanrı Korkusu: PDOE Tanrı Korkusu Alt Ölçeği Toplam Puanı; Günah İşleme Korkusu: PDOE Günah İşleme Korkusu Alt Ölçeği Toplam Puanı; PSEE: Penn State Endişe Envanteri Toplam Puanı; BDE: Beck Depresyon Envanteri Toplam Puanı; BKE: Beck Kaygı Envanteri Toplam Puanı; CBOKE Obsesyon: Clark-Beck Obsesif Kompulsif Envanteri Obsesyon Alt Ölçeği Toplam Puanı; CBOKE Top.: Clark-Beck Obsesif Kompulsif Envanteri Toplam Puanı; CBOKE Kompulsiyon: Clark-Beck Obsesif Kompulsif Envanteri Kompulsiyon Alt Ölçeği Toplam Puanı.

Öte yanda PDOE'nin ayırt edici geçerliğini değerlendirmek için ölçekten alınan puanların PSEE ve CBOKE ölçeklerinden alınan puanlarla arasındaki korelasyonlara bakılmıştır. Tablo 2'de de görülebileceği gibi PDOE'nin PSEE ile arasında .18, CBOKE ile arasında ise .36 düzeyinde anlamlı bir ilişki bulunmuştur. PDOE'nin CBOKE ile olan arasındaki ilişkisinin, PSEE ile olan ilişkisinden anlamlı olarak daha güçlü olup olmadığını belirlemek amacıyla z testi yapılmıştır. Sonuçlar, PDOE'nin CBOKE ile olan ilişkisinin PSEE ile olan ilişkisinden anlamlı olarak daha güçlü olduğunu göstermiştir (n = 444, z = -3,80, p < ,001). PDOE'nin farklı yapıları ölçen iki farklı ölçekle anlamlı düzeyde farklı ilişkiler göstermesinin ölçeğin ayırt edici geçerliğini destekleyen bir bulgu olduğu düşünülmektedir.

Yordama geçerliği. PDOE'nin yordama geçerliğini değerlendirmek için obsesyon ve kompulsiyon belirtilerini ölçen CBOKE kullanılmıştır. Yapılan hiyerarşik regresyon analizleri ile Günah İşleme Korkusu ve Tanrı Korkusu alt ölçeklerinin CBOKE'nin hem Obsesyon hem de Kompulsiyon alt ölçeklerinden alınan puanlardaki değişimi yordayıp yordamadığı incelenmiştir.

İlk analize sonuç değişkeni olarak CBOKE'nin Obsesyon alt ölçeği puanları alınmıştır. Yordayıcı değişkenler olarak da birinci blokta kontrol değişkenleri olarak demografik değişkenler (yaş, cinsiyet, sosyo-ekonomik düzey ve mevcut ruhsal durum), ikinci blokta genel belirti düzeyini değerlendiren değişkenler olan BDE, BAÖ, PSEE puanları ve üçüncü blokta da PDOE'nin iki alt ölçeği analize sokulmuştur. Yapılan analiz sonucu yaş, cinsiyet, sosyo-ekonomik düzey ve mevcut ruhsal sıkıntılarının CBOKE Obsesyon alt ölçeğinden alınan puanlardaki varyansın % 0,04'ünü açıkladığı görülmüştür. Analize ikinci basamakta BDE, BAÖ ve PSEE değişkenlerinin

eklenmesiyle toplam varyansın % 39'u açıklanmıştır. Son basamakta PDOE'nin her iki alt ölçeği de dâhil edilince açıklanan toplam varyans % 46'ya yükselmiştir. Sonuç olarak istatistiksel model, Tanrı Korkusu ($\beta = -0,01$, t (444) = 4,45, p < ,001) ve Günah İşleme Korkusu ($\beta = 0,28$, t (444) = 4,90, p < ,001) alt ölçeklerinin, diğer değişkenler kontrol edildiğinde son basamakta hala CBOKE Obsesyon alt ölçeğinden alınan puanları anlamlı olarak yordadığını göstermiştir (Bkz. Tablo 3).

CBOKE Kompulsiyon alt ölçeğinin bağımlı değişken olarak alındığı analizde ise demografik değişkenler toplam varyansın % 0,04'ünü açıklarken, demografik değişkenlere BDE, BAÖ ve PSEE ile ölçülen değişkenler eklendiğinde açıklanan varyans % 34 olmuştur. Tanrı Korkusu ve Günah İşleme Korkusu değişkenleri eklendiğinde ise toplam varyansın % 39'u açıklanmıştır. Regresyon modeli, bir önceki analiz ile tutarlı olarak, Tanrı Korkusu ($\beta = 0,13$, t (429) = 3,27, p < ,001) ve Günah İşleme Korkusu ($\beta = 0,03$, t (429) = 0,66, p < ,05) alt ölçeklerinin diğer değişkenler kontrol edildiğinde hala CBOKE Kompulsiyon alt ölçeğinden alınan puanları anlamlı olarak yordadığını göstermiştir (Bkz. Tablo 3).

Güvenirlilik

PDOE'nin iç tutarlık katsayıları tüm ölçek için .95, Tanrı Korkusu alt ölçeği için .95 ve Günah İşleme Korkusu alt ölçeği için .90 bulunmuştur. Test-Tekrar Test Güvenirlilik Değerleri ise sırasıyla, .84, .87 ve .73 olarak hesaplanmıştır. PDOE'nin Madde-Toplam Korelasyonları tüm ölçek için .41-.85, Tanrı Korkusu alt ölçeği için .79-.90, Günah İşleme Korkusu alt ölçeği için ise .48-.84 arasında değişmektedir. Yukarıda verilen değerlerden de anlaşılabilir üzere, PDOE'nin iç tutarlık katsayıları ve test-tekrar test güvenirlilik değerleri istatistiksel

TABLO 3. PDOE Tanrı Korkusu ve Günah Korkusu Alt Ölçeklerinin CBOKE Obsesyon ve CBOKE Kompulsiyon Alt Ölçeklerinden Alınan Puanlar ile İlişkisi.**1. CBOKE Obsesyon alt ölçeği için yapılan regresyon analizine ilişkin sonuçlar**

Analiz basamakları	Değişkenler	R	R ²	ΔR ²	F	β	t
1		0,20	0,04	0,03	4,58**		
	Cinsiyet					0,72	1,13
	Yaş					0,08	0,51
	SED					-1,89	-2,34*
	Mevcut ruhsal sıkıntı					4,79	3.16*
2		0,63	0,39	0,39	40,24**		
	BDE					0,34	8,01**
	BKE					0,10	3,12*
	PSEE					0,17	6,01**
3		0,68	0,46	0,45	39,44**		
	PDOE-Tanrı korkusu					-0,01	4,45**
	PDOE-Günah korkusu					0,28	4,90**

2. CBOKE Kompulsiyon alt ölçeği için yapılan regresyon analizine ilişkin sonuçlar

Analiz basamakları	Değişkenler	R	R ²	ΔR ²	F	β	T
1		0,20	0,04	0,03	4,55**		
	Cinsiyet					1,07	1,94*
	Yaş					0,15	1,16
	SED					-1,87	-2,66*
	Mevcut ruhsal sıkıntı					2,69	2,04
2		0,59	0,34	0,33	31,53**		
	BDE					0,21	5,32**
	BKE					0,12	4,48**
	PSEE					0,14	5,61**
3		0,62	0,39	0,37	29,19**		
	PDOE-Tanrı korkusu					0,13	3,27**
	PDOE-Günah korkusu					0,03	0,66*

PDOE Top: Penn Dinsel Obsesyonlar Envanteri; CBOKE: Clark-Beck Obsesif Kompulsif Envanteri; BKE: Beck Kaygı Envanteri; PSEE: Penn State Endişe Envanteri; SED: Sosyo-Ekonomik Düzey.

olarak kabul edilebilir düzeydedir (Nunnally 1978). Ayrıca, PDOE'nin iki yarım test güvenilirlik katsayısı .94 olarak hesaplanmıştır.

TARTIŞMA

Çalışmamızda PDOE Türkçe formu için orijinal çalışmayla (Abramowitz ve ark. 2002) ve diğer çalışmalarla (Huppert ve Fradkin 2016, Olatunji ve ark. 2007, Shapiro ve ark. 2013) tutarlı olarak iki faktörlü yapının ülkemiz için de geçerli olduğu, ancak orijinal ölçekten farklı olarak 19 yerine 17 maddenin yer almasının daha uygun olacağı gösterilmiştir. Ayrıca, orijinal ölçekten farklı olarak 4. madde (Günahlarım için tekrar tekrar tövbe etmek zorunda hissediyorum) ve 6. maddenin (Her zaman ahlaklı davranmalıyım aksi takdirde cezalandırılırım diye endişeleniyorum) Günah İşleme Korkusu alt ölçeği yerine Tanrı Korkusu alt ölçeğinde yer almasının İslamiyet'te Tanrı'nın bağışlayıcı ve affedicisi özelliklerinin yanı sıra

cezalandırıcı özelliklerinin sıklıkla vurgulanması ve Tanrı'dan korkmanın O'na bağlılığın temel unsurlarından biri olmasıyla tutarlı olduğu düşünülmektedir (Ghassemzadeh ve ark. 2002).

Bu çalışmada, PDOE'nin birleşen (convergent) ve ayırt edici (divergent) geçerliliğinin de yüksek olduğu gösterilmiştir. Bulgular, hem dinsel obsesyonların OKB'nin bir boyutu olduğunu öne süren yaklaşımla tutarlıdır (Greenberg ve Huppert 2010, Nelson ve ark. 2006, Tolin ve ark. 2001, Witzig ve Pollard 2013), hem de dinsel obsesyonların depresyon ve kaygı belirtileri ile ilişkili olduğuna işaret eden çalışmalarla tutarlılık göstermektedir (Olatunji ve ark. 2007, Witzig ve Pollard 2013). Ancak, bizim çalışmamızda dinsel obsesyonların hem obsesif hem de kompulsif semptom şiddeti ile anlamlı pozitif ilişki göstermesi klinik olmayan örneklemelerden elde edilmiş olan araştırma bulguları ile tutarlı olmasına rağmen (Abramowitz ve ark. 2002, Olatunji ve ark. 2007), PDOE toplam puanlarının sadece obsesyon şiddeti ile anlamlı ilişki

gösterdiğini belirten klinik örneklemeden elde edilmiş (Nelson ve ark. 2006) olan bulgular ile kısmen tutarsızlık göstermektedir. PDOE'nin yordama geçerliğinin yeterli düzeyde olduğuna işaret eden analizler de dinsel obsesyonların sadece obsesif belirti şiddeti ile değil aynı zamanda kompulsif belirtilerle de ilişkili olduğu olgusunu desteklemiştir. Bu nedenle dinsel uğraşı ve kaygıların OKB semptomatoloji ile sergilediği ilişkinin OKB tanısı almış klinik örneklem gruplarında da incelenmesinin önemli olduğu düşünülmektedir.

Sonuç olarak bu çalışmayla, OKB'nin bir alt türü olan dinsel obsesyonları değerlendiren PDOE'nin psikometrik özellikleri bir kere daha incelenmiş, ölçeğin Türkçe formunun geçerlik ve güvenilirlik değerlerinin orijinal form ile karşılaştırılabilir özelliklere sahip olduğu, orijinal form ile tutarlı olarak iki faktörlü yapısının ülkemiz için de geçerli olduğu ancak alt ölçekleri oluşturan madde dağılımında bazı kültürel farklılıklar bulunduğu, ölçeğin ülkemizde de geçerli ve güvenilir bir ölçüm aracı olarak kullanılabilceği belirlenmiştir.

Bu çalışmanın sınırlılıklarından biri örneklemin 18-25 yaş arasında ve eğitim düzeyi yüksek bir kitleyi kapsamıdır. Bu durum, çalışma bulgularının genellenebilirliği açısından önemli bir kısıtlılık oluşturmaktadır. İlgili alan yazında OKB ile ilgili çalışmaların ağırlıklı olarak klinik tanı almamış örneklem grubunda çalışıldığı (Abramowitz ve ark. 2002) belirtile de, bu çalışmada klinik olmayan bir örneklem kullanılması araştırılan olgunun klinik bir olgu olması gerçekliğinden hareketle önemli bir kısıtlılık olduğu düşünülmektedir.

Yazar Notu: *Bu araştırma Türkiye Bilimler Akademisi (TUBA) Üstün Başarılı Genç Bilim İnsanlarını Ödüllendirme Programı (GEBİP)-2013 tarafından desteklenmiştir.*

KAYNAKLAR

- Abramowitz JS (2001) Treatment of Scrupulous obsessions and compulsions using exposure and response prevention: A case report. *Cogn Behav Pract* 8:79-85.
- Abramowitz JS (2008) *Scrupulosity Clinical handbook of obsessive-compulsive disorder and related problems*. Baltimore: Johns Hopkins University Press. s.156-72.
- Abramowitz JS, Deacon BJ, Woods CM ve ark. (2004) Association between Protestant religiosity and obsessive-compulsive symptoms and cognitions. *Depress Anxiety* 20:70-6.
- Abramowitz JS, Huppert JD, Cohen AB ve ark. (2002) Religious obsessions and compulsions in a non-clinical sample: the Penn Inventory of Scrupulosity (PIOS). *Behav Res Ther* 40:825-38.
- Abramowitz JS, Jacoby RJ (2014) Scrupulosity: A cognitive-behavioural analysis and implications for treatment. *J Obsessive Compuls Relat Disord* 3:140-9.
- Alonso P, Menchon JM, Pifarre J ve ark. (2001) Long-term follow-up and predictors of clinical outcome in obsessive-compulsive patients treated with serotonin reuptake inhibitors and behaviour therapy. *J Clin Psychol* 62:535-40.
- Altın M (2009) A cross-cultural investigation of obsessive compulsive disorder symptomatology: The role of religiosity and religious affiliation, Unpublished PhD Thesis, Middle East Technical University, Institute of Social Science.
- American Psychiatric Association (2013) *Diagnostic and statistical manual of mental disorders (DSM-5)*. Washington DC: Author, s. 237-42.
- Beck AT, Epstein N, Brown G ve ark. (1988) An inventory for measuring clinical anxiety: Psychometric properties. *J Consult Clin Psychol* 56:893-897.
- Beck AT, Ward CH, Mendelson M ve ark. (1961) An inventory for measuring depression. *Arch Gen Psychiatry* 6:861-5.
- Beck AT, Ward CH, Mendelson M ve ark. (1978) Beck Depression Inventory. *Arch Gen Psychiatry* 4:561-71.
- Besiroglu L, Karaca S, Keskin İ (2014) Scrupulosity and Obsessive Compulsive Disorder: The Cognitive Perspective in Islamic Sources. *J Relig Health* 53:3-12.
- Besiroglu L, Yücel MY, Boysan M ve ark. (2007) The psychometric properties of the Clark-Beck Obsessive-Compulsive Inventory in a Turkish population. *Anadolu Psikiyatri Derg* 8:197-205.
- Brown TA, Antony MM, Barlow DH (1992) Psychometric properties of the Penn State Worry Questionnaire in a clinical anxiety disorders sample. *Behav Res and Ther* 30:33-37.
- Clark D, Antony MM, Beck AT ve ark. (2005) Screening for obsessive and compulsive symptoms: validation of the Clark-Beck Obsessive Compulsive Inventory. *Psychol Assess* 17:132-43.
- Dag İ (1991) Belirti tarama listesi (SCL-90-R)'nin üniversite öğrencileri için güvenilirliği ve geçerliği. *Turk Psikiyatri Derg* 2:5-12.
- Davey GC (1993) A comparison of three worry questionnaires. *Behav Res and Ther* 31:51-6.
- Egrilmez A, Gülsere L, Gülseren S ve ark. (1997) Phenomenology of obsessions in a Turkish series of OCD patients. *Psychopathology* 30:106-10.
- Eisen JL, Goodman WK, Keller MB ve ark. (1999) Patterns of remission and relapse in obsessive compulsive disorder: A 2 year prospective study. *J Clin Psychiatr* 60:346-51.
- Ferrao YA, Shavitt RG, Bedin NR ve ark. (2006) Clinical features associated to refractory obsessive compulsive disorder. *J Affect Disord* 94:199-209.
- Ghassemzadeh H, Mojtabei R, Khamseh A ve ark. (2002) Symptoms of obsessive-compulsive disorder in a sample of Iranian patients. *Int J Soc Psychiatry* 48:20-28.
- Greenberg D, Huppert JD (2010) Scrupulosity: A unique subtype of obsessive-compulsive disorder. *Curr Psychiatry Rep* 12:282-9.
- Hisli N (1988) Beck Depresyon Envanteri'nin geçerliği üzerine bir çalışma. *Psikoloji Dergisi* 6:118-122.
- Hisli N (1989) Beck Depresyon Envanteri'nin üniversite öğrencileri için geçerliği, güvenilirliği. *Psikoloji Derg* 7:3-13.
- Huppert JD, Fradkin I (2016) Validation of Penn Inventory of Scrupulosity (PIOS) in scrupulous and non-scrupulous patients: Revision of factor structure and psychometrics. *Psychol Assess* 48:639-51.
- Inozu, M, Clark D, Karanci A (2012a) Scrupulosity in Islam: A comparison of highly religious Turkish and Canadian Samples. *Behav Ther* 43:190-202.
- Inozu M, Karanci A, Clark D (2012b) Why are religious individuals more obsessional? The role of mental control beliefs and guilt in Muslims and Christians. *J Behav Ther Exp Psychiatry* 43:959-66.
- Mahgoub OM, Abdel-Hafeiz HB (1991) Pattern of obsessive compulsive disorder in Earstern Saudi Arabia. *Br J Clin Psychol* 158:840-42.
- Mataix-Cols D, Marks IM, Greist JH ve ark. (2002) Obsessive compulsive symptom dimensions as predictors of compliance with and response to behaviour therapy: Results from a controlled trial. *Psychother and Psychosom* 71:255-62.
- McKay D, Abramowitz JS, Calamari JE ve ark. (2004) A critical evaluation of obsessive-compulsive disorder subtypes: Symptoms versus mechanisms. *Clin Psychol Rev* 24:283-313.
- Meyer TJ, Miller ML, Metzger RL ve ark. (1990) Development and validation of the Penn State Worry Questionnaire. *Behav Res and Ther* 28:487-95.
- Nelson E, Abramowitz J, Whiteside SP ve ark. (2006) Scrupulosity in patients with obsessive compulsive disorder: Relationship to clinical and cognitive phenomena. *J Anxiety Disord* 20:1071-86.
- Okasha A, Saad A, Khalil A ve ark. (1994) Phenomenology of obsessive compulsive disorder: A transcultural study. *Comp Psychiatry* 35:191-7.

- Olatunji BO, Abramowitz JS, Williams NL ve ark. (2007) Scrupulosity and obsessive-compulsive symptoms confirmatory factor analysis and validity of the Penn Inventory of Scrupulosity. *J Anxiety Disord* 21:771-87.
- Pirutinsky S, Siev J, Rosmarin DH (2015) Scrupulosity and implicit and explicit beliefs about God. *J Obsessive Compuls Relat Disord* 6:33-8.
- Rasmussen J, Siev J, Abramovitch A ve ark. (2016) Scrupulosity and contamination OCD are not associated with deficits in response inhibition. *J Behav Ther Exp Psychiatry* 50:120-6.
- Shapiro LJ, Krompinger JW, Girona CM ve ark. (2013) Development of a scrupulosity severity scale using the Pennsylvania Inventory of Scrupulosity-Revised. *J Obsessive Compuls Relat Disord* 2:420-4.
- Tek U, Ulug B (2001) Religiosity and religious obsessions in obsessive compulsive disorders. *Psychiatry Res* 104:99-108.
- Tolin D, Abramowitz J, Kozak M ve ark. (2001) Fixity of belief, perceptual aberration and magical ideation in obsessive-compulsive disorder. *J Anxiety Disord* 15:501-10.
- Ulusoy M, Sahin N, Erkmén H (1998) Turkish version of the Beck Anxiety Inventory: Psychometric properties. *J Cogn Psychother* 12:163-72.
- Witzing TF, Pollard CA (2013) Obsessional beliefs, religious beliefs, and scrupulosity among fundamental Protestant Christians. *J Obsessive Compuls Relat Disord* 2:331-7.
- Yılmaz AE, Gençöz T, Wells A (2008) Psychometric characteristics of the Penn State Worry Questionnaire and Metacognitions Questionnaire-30 and metacognitive predictors of worry and obsessive-compulsive symptoms in a Turkish sample. *Clin Psychol Psychother* 15:424-39.